

Ο Τουρισμός ως Πυλώνας Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας

Γιώργος Σώκλης
Επίκουρος Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Αναζητώντας τον Άλλο Δρόμο: Στρατηγικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, 27-29 Ιανουαρίου 2023

Η “Συμβολή” του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία

Η Έλλειψη Δορυφόρων Λογαριασμών Τουρισμού (ΔΛΤ)

Χώρες με ΔΛΤ

Χώρες χωρίς ΔΛΤ

Μεθοδολογικά Εσφαλμένες Εκτιμήσεις

A. Η τουριστική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ

- Η πρακτική που συνήθως ακολουθείται για την εκτίμηση της συμβολής του τουρισμού στην ελληνική οικονομία είναι να διαιρείται η εγχώρια τουριστική δαπάνη με το ΑΕΠ της οικονομίας. Μια τέτοια εκτίμηση θα έδινε μια συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία για το έτος 2019 της τάξης του 10,9%.
- Ωστόσο, η εγχώρια τουριστική δαπάνη δεν μπορεί να εκφραστεί ως ποσοστό του ΑΕΠ καθώς περιλαμβάνει, για παράδειγμα, και κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων, τα οποία προφανώς δεν περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ της οικονομίας.

B. Εκτίμηση και ερμηνεία του τουριστικού πολλαπλασιαστή

- Ο τουριστικός πολλαπλασιαστής συνήθως εκτιμάται στην βάση απλοϊκών μεθόδων εισροών-εκροών, οι οποίες, μεταξύ άλλων, δεν λαμβάνουν υπόψη την εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από εισαγόμενες εισροές. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει σημαντική υπέρ-εκτίμηση του ύψους του πολλαπλασιαστή.
- Οι εκτιμηθείσες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις συχνά ερμηνεύονται ως “συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ”.

Εθνικολογιστικές Εκτιμήσεις μέσω των ΔΛΤ

A. Ο Τουριστικός Λόγος (Tourism Ratio)

- *Μετρά τη συμβολή του τουρισμού σε μια εθνική οικονομία και ορίζεται ως ο λόγος της τουριστικής κατανάλωσης προς τη συνολική προσφορά στην οικονομία.*

B. Τουριστική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

C. Τουριστικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)

Εθνικολογιστικές Εκτιμήσεις-Τουριστικός Λόγος (Tourism Ratio)

Tourism Ratio

Ελλάδα	4,6%-5,6%*
Ισπανία	5,1%
Ιταλία	3,9%
Μάλτα	5,8%
Πορτογαλία	5,6%
ΕΕ	3,4%

Πηγή: Eurostat, *Tourism Satellite Accounts, 2019 Edition*

* Εκτίμηση των Ροδουσάκης και Σώκλης (2020), *Οικονομικές Εξελίξεις*, τεύχος 42, 109-115)

Εθνικολογιστικές Εκτιμήσεις-Τουριστικό ΑΕΠ

Εκτίμηση 1

Το μερίδιο του τουρισμού στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας ήταν μεταξύ 6,0%-7,2% το έτος 2018 (Ροδουσάκης και Σώκλης, 2021).

Εκτίμηση 2

Το μερίδιο του τουρισμού στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε από 3,0% το 2010 σε 6,0% το 2019 (Hackl and Chatzimarinkis, 2022).

Ο Τουριστικός Πολλαπλασιαστής

Ο τουριστικός πολλαπλασιαστής
του ΑΕΠ

1,076

Ο τουριστικός πολλαπλασιαστής
απασχόλησης

26,4

Πηγή: Mariolis, Rodousakis and Soklis (2020)

Χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία για τις ταξιδιωτικές εισπράξεις και το ύψος του ΑΕΠ για το έτος 2019, τα παραπάνω ευρήματα συνεπάγονται ότι η μέγιστη δυνητική συνολική (άμεση και έμμεση) επίδραση του εισερχόμενου τουρισμού είναι της τάξης του 10,7% του ΑΕΠ.

Περαιτέρω, λαμβάνοντας υπόψη τα διαθέσιμα στοιχεία για την εσωτερική τουριστική δαπάνη, εκτιμούμε ότι η επίδραση του συνολικού τουριστικού τομέα της χώρας είναι της τάξης του 12% του ΑΕΠ.

Τουρισμός και Ανάπτυξη

Είναι ο Τουρισμός Κλάδος-Κλειδί για την Ελληνική Οικονομία;

Βάσει των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων, ο τουρισμός είναι κλάδος-κλειδί για την ελληνική οικονομία, κάτι το οποίο οφείλεται κυρίως στη χαμηλή εξάρτηση του κλάδου από εισαγόμενες εισροές.

Το ερώτημα που ανακύπτει είναι το εξής:

Δεδομένου ότι ο τουρισμός έχει σημειώσει εντυπωσιακή ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, γιατί η αναπτυξιακή προοπτική της ελληνικής οικονομίας έχει επιδεινωθεί;

- Θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο παραπάνω ερώτημα μέσω της διερεύνησης των διακλαδικών διασυνδέσεων του τουριστικού τομέα της ελληνικής οικονομίας.

Ανάπτυξη μέσω Τουρισμού ή Τουρισμός μέσω Ανάπτυξης; - Tourism-Led Growth vs. Economy-Driven Tourism Growth

“Contrary to the literature our results using Granger Causality Test based on Vector Error Correction Model (VECM) indicate that there is no directional impact between tourism and GDP growth in Greece.”

Kasimati (2011)

“The tourism-led growth hypothesis, validated by our results, is a useful policy recommendation but it should not be considered a panacea.”

Lolos et al. (2021)

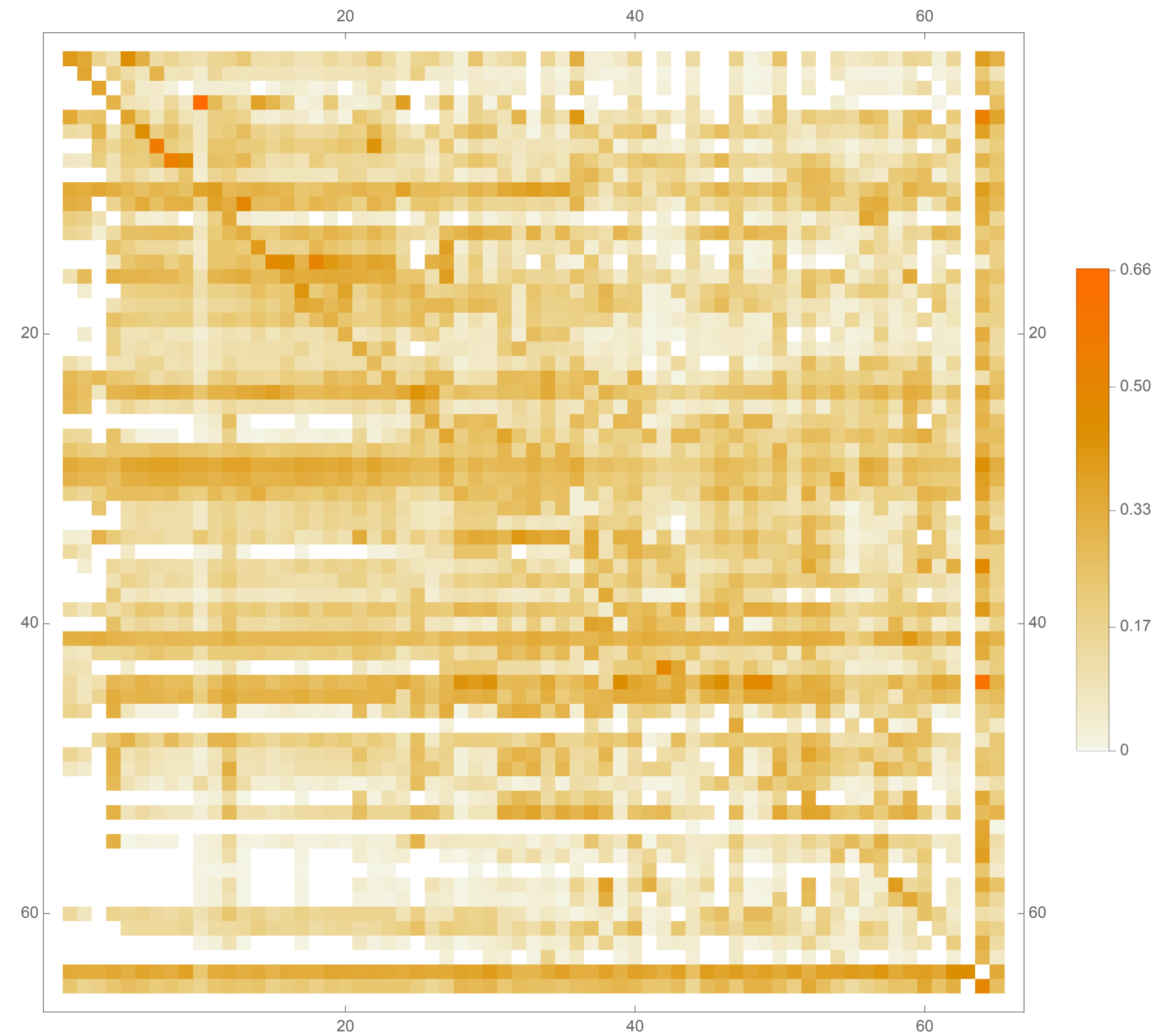
Προσέγγιση μέσω της Ανάλυσης Εισροών-Εκροών

Οι συνήθεις προσεγγίσεις στην Ανάλυση Εισροών-Εκροών διερευνούν τις διακλαδικές διασυνδέσεις στο οικονομικό σύστημα, χρησιμοποιώντας τη μήτρα τεχνικών συντελεστών της οικονομίας, έστω **A**, κάθε στοιχείο της οποίας παριστά την ποσότητα ενός εμπορεύματος που απαιτείται για να παραχθεί μία μονάδα ενός άλλου εμπορεύματος.

Ωστόσο, για να έχουμε μια πλήρη χαρτογράφηση των διακλαδικών σχέσεων του οικονομικού συστήματος απαιτείται να ληφθεί υπόψη και η διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης, δηλαδή η ποσότητα εργασίας που απαιτείται για την παραγωγή μίας μονάδας κάθε εμπορεύματος, έστω **a**, καθώς και το πραγματικό ωρομίσθιο, έστω **b**, δηλαδή οι ποσότητες των εμπορευμάτων που απαιτούνται για να αναπαραχθεί μία μονάδα εργασιακής δύναμης. Συνδυάζοντας τα παραπάνω δεδομένα λαμβάνουμε την “πλήρη μήτρα” της οικονομίας, έστω **C**.

$$\mathbf{C} \equiv \begin{bmatrix} \mathbf{A} & \mathbf{b} \\ \mathbf{a}^T & 0 \end{bmatrix}$$

Διάγραμμα της Πλήρους Μήτρας της Ελληνικής Οικονομίας

Πηγή: Ροδουσάκης και Σώκλης (2022)

Προς τα μπρος διασυνδέσεις vs. Προς τα πίσω διασυνδέσεις

- Forward Linkages vs. Backward Linkages

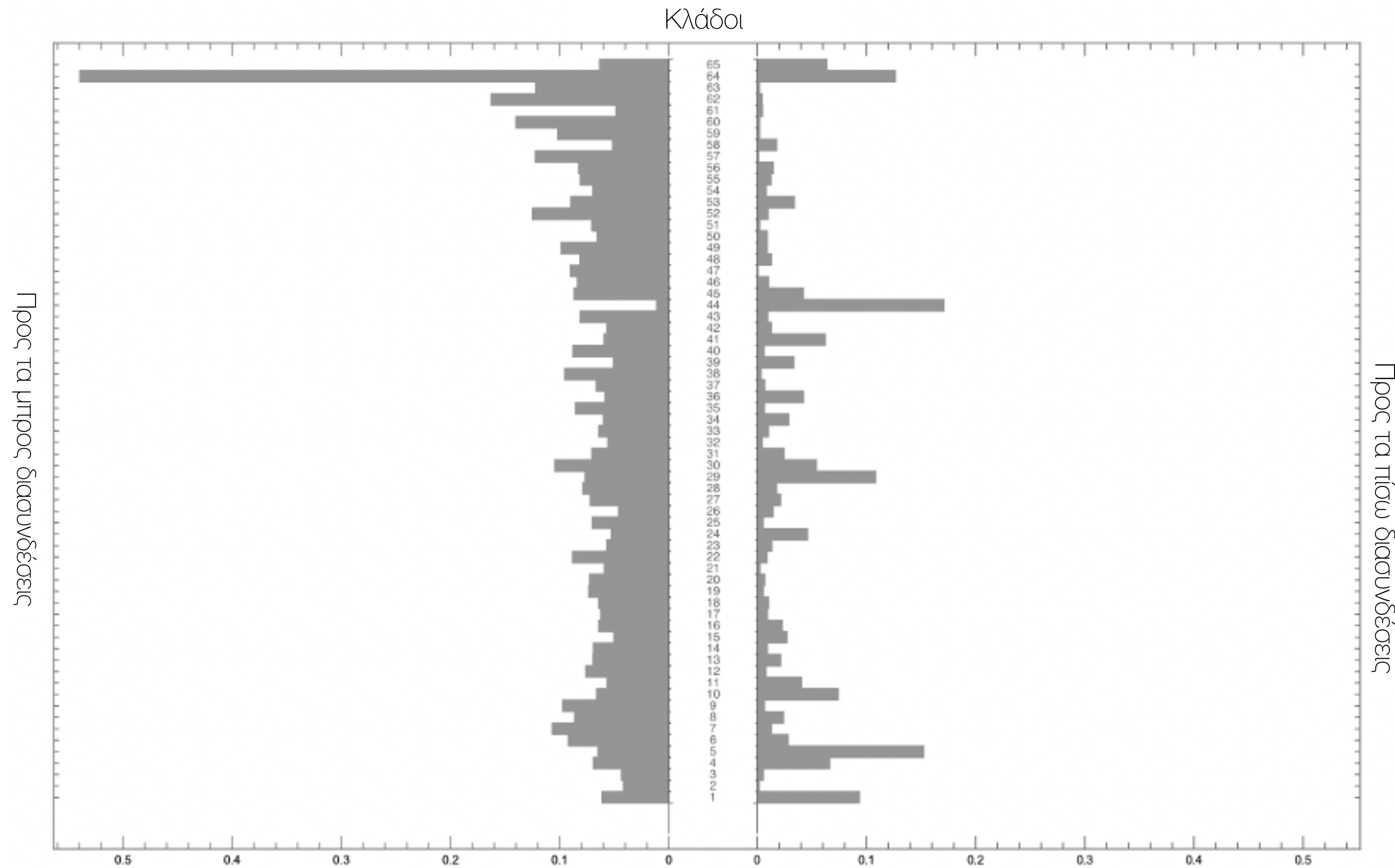
Προς τα μπρος διασυνδέσεις

- Μετρούν το βαθμό στον οποίο οι πωλήσεις εισροών ενός κλάδου είναι αναγκαίες στη διαδικασία αναπαραγωγής των υπόλοιπων κλάδων.

Προς τα πίσω διασυνδέσεις

- Μετρούν το βαθμό στον οποίο η αναπαραγωγή ενός κλάδου εξαρτάται από αγορές εισροών από τους υπόλοιπους κλάδους.

Διασυνδέσεις του Τουριστικού Τομέα

- 1 Crop and animal production, hunting and related activities
- 2 Forestry and logging
- 3 Fisheries and aquaculture
- 4 Mining and quarrying
- 5 Manufacture of food products, beverages and tobacco products
- 6 Manufacture of textiles, wearing apparel and leather products
- 7 Manufacture of wood and of products of wood and cork, except furniture; articles of straw and plaiting materials
- 8 Manufacture of paper and paper products
- 9 Printing and recording services
- 10 Manufacture of coke and refined petroleum products
- 11 Manufacture of chemicals and chemical products
- 12 Manufacture of basic pharmaceutical products and pharmaceutical preparations
- 13 Manufacture of rubber and plastics products
- 14 Manufacture of other non-metallic mineral products
- 15 Manufacture of basic metals
- 16 Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment
- 17 Manufacture of computer, electronic and optical products
- 18 Manufacture of electrical equipment
- 19 Manufacture of machinery and equipment n.e.c.
- 20 Manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers
- 21 Manufacture of other transport equipment
- 22 Manufacture of furniture; other manufactured goods
- 23 Repair and installation services of machinery and equipment
- 24 Energy
- 25 Natural water; water treatment and supply services
- 26 Sewerage; waste collection, treatment and disposal activities; materials recovery; remediation activities and other waste management services
- 27 Construction
- 28 Wholesale and retail trade and repair services of motor vehicles and motorcycles
- 29 Wholesale trade, except of motor vehicles and motorcycles
- 30 Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles
- 31 Land transport and transport services via pipelines
- 32 Water transport
- 33 Air transport
- 34 Warehousing and support services for transportation
- 35 Postal and courier services
- 36 Accommodation and food services
- 37 Publishing services
- 38 Motion picture, video and television programme production services, sound recording and music publishing; programming and broadcasting services
- 39 Telecommunications services
- 40 Computer programming, consultancy and related services; information services
- 41 Financial services, except insurance and pension funding
- 42 Insurance, reinsurance and pension funding services, except compulsory social security
- 43 Services auxiliary to financial services and insurance services
- 44 Real estate activities
- 45 Legal and accounting services; services of head offices; management consulting services
- 46 Architectural and engineering services; technical testing and analysis services
- 47 Scientific research and development services
- 48 Advertising and market research services
- 49 Other professional, scientific and technical services; veterinary services
- 50 Rental and leasing services
- 51 Employment services
- 52 Travel agency, tour operator and other reservation services and related services
- 53 Security and investigation services; services to buildings and landscape; office administrative, office support and other business support services
- 54 Public administration and defence services; compulsory social security services
- 55 Education
- 56 Human health
- 57 Social work
- 58 Creative, arts and entertainment services; library, archive, museum and other cultural services; gambling and betting services
- 59 Sporting services and amusement and recreation services
- 60 Services furnished by membership organisations
- 61 Repair services of computers and personal and household goods
- 62 Other personal services
- 63 Households with employed persons
- 64 Labor force
- 65 Tourism sector

Πηγή: Ροδουσάκης και Σώκλης (2022)

Συμπεράσματα

Ο Ρόλος του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία

- Ο ρόλος του τουρισμού στην ελληνική οικονομία είναι περισσότερο ως πωλητής εισροών στους υπόλοιπους κλάδους παρά ως αγοραστής εισροών, εύρημα το οποίο δύναται να αναχθεί σε μεγάλο βαθμό στην υψηλή συμμετοχή του τουριστικού προϊόντος στη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης.
- Συνεπώς, μια αύξηση της ζήτησης για το τουριστικό προϊόν δεν μπορεί να επιφέρει μια ισχυρή αναπτυξιακή δυναμική στο οικονομικό σύστημα, λόγω του ότι η εξάρτηση του τομέα από εισροές άλλων κλάδων για τη λειτουργία του είναι χαμηλή και, άρα, η αύξηση του τουριστικού προϊόντος δεν θα επιφέρει μεγάλη αύξηση της παραγωγής των υπολοίπων κλάδων της οικονομίας.
- Αντιθέτως, μια αύξηση της ζήτησης για τα προϊόντα των υπολοίπων κλάδων θα επιφέρει μια ισχυρή ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, λόγω του ότι η εξάρτηση των άλλων κλάδων από εισροές του τουριστικού τομέα είναι υψηλή.
- Συνεπώς, οι διακλαδικές διασυνδέσεις του τουρισμού δείχνουν ότι ο τομέας δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας αναπτυξιακής πολιτικής μέσω τόνωσης της τουριστικής ζήτησης, αλλά, αντιστρόφως, μια πολυκλαδική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας θα οδηγήσει σε σημαντική μεγέθυνση του τουριστικού της τομέα.